

ընչ կերպով տպաւորուած պիտի լինի մանաւանդ նոցա սրտում, որոնք վայելել են և վայելում են այդ նուիրական երեք սրբութեանց մայրական խնամքն ու հոգատարութիւնը: Թող չմոռանան նորա թէ ո՞ր չափով երախտապարտ են այս շնորհատու հաստատութեանը, չմոռանան թէ ինչ ծանր, քայքայ և քաղցր պարտականութիւն կայ իրանց վրայ— իրանց բոլոր ցոփերով, հոգով և մարմնով ձգտելու դէպի սորա մտեմ նպատակը, Եւ միայն այն ժամանակ, երբ ճեմարանիս սաները քաջ կ'ըմբռնեն թէ այս մի քաղցր լուծ է որ դնում են նոցա վրայ Ազգն ու Եկեղեցին, մենք կարող կը լինինք ասել թէ, իրաւի, այս համազգային հաստատութեան վրայ գործ դրուած ջանքերը ի դերև չեն ելանում:

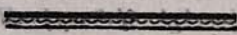
Այս տեղ, այս հինաւուրց Ս. Տաճարի հովանու տակ, այլևոր Մասեաց ստորոտում, մի վայրկեան յետ նայենք և տեսնենք մտաւոր աչքով, թէ ինչ է կատարուել դարերի ընթացքում այս հողի վրայ, ուր մենք ենք այժմ կանգնած՝ նայենք թէ ինչ աղէտայի տեսարանների վկայ է եղել այս մեզ համար պատմական սրբութիւն դարձած դաշտը. տեսնենք ինչ տեղից ենք եկել, ուր պիտի գնանք և ինչ ճանապարհով:

Եւ հաւատանք որ կը գայ մի օր, երբ Անուշաւանի նուիրական սօսիքը նորից մեղմիկ կը շշնչեն, Չէ՛ մեռած չէ, դեռ կենդանի է այս չարատանջ ազգը, կենդանի էլ, օրովհետև յառաջագիմութեան ընդունակ մի ազգ մեռնել չէ կարող:

Մաղթենք ուրեմն ի սրտէ որ միշտ հաստատուն, միշտ պայծառ ման մեր սիրեցեալ Ազգն ու Եկեղեցին. կեցցէ՛ Մայր Աթոռն ու Վեհափառ Հայրապետ, Կեցցէ՛ Ճեմարան:

Յ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ,

1898 ամի
Սեպտեմբերի 24
Ս. Էջմիածին:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՄԱԿԱՐ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ
ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԵՐ:

Անցեալ Սեպտեմբերի 3 ին Մայրաքոյն Պատրիարք Կաթուղիկոսը կսնդակով հաղորդեց Էջմիածնի Սինօզին, որ ինքը մրտադիր է Տեառն օգնականութեամբ Սեպտեմբեր ամսի 11 ին ուղևորել դէպի Թիֆլիզ և յանձնեց Սինօզին կարևոր կարգադրութիւններն անել առ այն: Սինօզը նայն օրը կազմելով Վեհափառ Կաթուղիկոսի ճանապարհորդութեան ուղեցոյցը՝ ուղարկեց Կոյկասի Կառավարչապետի գլխանատան Պ. Կառավարչին տնօրինելու որ ինչ հարկն է, և այս ուղևորութեան

մասին տեղեկութիւն տուեց Վրաստանի և Երևանայ թեմակալ առաջնորդներին: Սեպտեմբերի 9 ին գնդապետ Շատիլովը հեռագրով յայտնեց Սինօզին, թէ հաղորդուած է Տփլիսի փոստ-հեռագրատան շրջանի Կառավարչին պատրաստելու պարտիարքի գալստեան համար կառքեր և ձիեր, իսկ Գանձակի և Երևանի նահանգապետներին առաջագրած է օժանդակելու բարեյաջող և անարգել գալու: Արդէն ամսի 4 ից Վեհափառը անդադար ընթացք էր տալիս Սինօզի անդամների և ատենադպրի զեկուցած անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն ունեցող գործերին: Եւ նոյն ժամանակից արդէն պատրաստութիւն էր տեսնվում Վեհափառի ուղևորութեան համար: Սեպտեմբերի 10 ին երեկոյեան Պատրիարք կաթուղիկոսը գնալով Տաճարը ներկայ եղաւ Խաչվերացի նախատօնակին, շրջապատուած Վաղարշապատի և շրջակայ տեղերի բնակիչների խումբն բազմութեամբ, որոնք շտապել էին Վեհափառի օրհնութիւնը առնելու: Նորա առժամանակեայ Ա. Եջմիածնից բացակայելու պատճառով: Եկեղեցի մտնելը և վերադարձը դէպի վեհարան ներկայացնում էր որդուց իրանց հօրից բաժանուելու մի ճշգրիտ պատկեր:

Ամսի տասնու մեկին վաղ առաւօտեան վեհարանը խոնրվում էր Վեհափառի օրհնութեան կարօտ անձանց բազմութեամբ: Այդ օրը Կաթուղիկոսը ընդունեց Սինօզի ծառայողներին, զանազան դասակարգի պաշտօնական անձանց, Վաղարշապատի բնակիչներին, հոգևոր ձեմարանի ուսուցիչներին և աշակերտներին և ուրիշներին, որոնք ամենքն էլ յայտնում էին իրանց որդիական հաւատարմութիւնը և ցանկութիւն բարեյաջող շուտափոյթ վերադարձի մասին: Վեհափառը բոլոր ներկայացուցիչներին բաշխեց իւր ջերմագին օրհնութիւնները և հայրական խրատները: Նոյն օրը 11 ժամին Եջմիածին եկան բազմաթիւ չափարների հետ միասին Երևանի գաւառապետ Սիլիչը և նահանգապետի առանձին յանձնարարութեանց աստիճանաւոր Քալանթարեանցը, որոնք յայտնեցին Պատրիարքին, թէ իրանք ուղարկուած են գեներալ Շալիկովի կողմից ուղեկցելու Վեհափառին, առաջինը Երևանի գաւառում, իսկ միւսը մինչև Դիլիջան: Շուտով այնուհետև ներկայացաւ Վեհին Երևանի փոստ-հեռագրատան կանտօրի կառավարիչ Կօնկօշևը

և յայտնեց, թէ Թիֆլիզի փոստ-հեռագրական շրջանի կառավարիչը իւր վերայ պարտք է դրել արտայայտել նորա յարգանքի ողջոյնը և ուղեկցել Վեհափառին մինչև Դիլիջան, ուր իրան կը փոխարինէ մի ուրիշ աստիճանաւոր, որ նշանակուած է Վեհին մինչև Աղստաֆա ուղեկցել: Կօնկօշեւիլ յայտնեց նաև, թէ ուղևորութեան վերաբերեալ բոլոր պատրաստութիւնները արդէն տեսնուած են: Մէկ ժամին տաճարի զանգերը ծանուցին էջմիածնայ միաբանութեանն, թէ Հայ եկեղեցու Պետի մեկնելու ժամը մօտեցած է արդէն: Գաւթում ժողովուած ամբողջ միաբանութիւնը դիմեց դէպի վեհարան հրաժարականը տալու իրանց հոգևոր Հօրը: որ առժամանակ թողնում էր իրանց: Վեհափառ Վաթուղիկոսը դահլիճ դուրս եկաւ և դարձաւ միաբանութեան այս խօսքերով.

« Սիրելի եղբարք. յայտնի լինի ձեզ, որ ես այս ուղևորութիւնը յանձն եմ առնում Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցու պատիւը պաշտպանելու համար, վասն որոյ ջերմագին ցանկացէք իմ ուղեգնացութեանս յաջողութիւն և աղօթեցէք վասն այդր առ Աստուած: յիշեցէք իւրաքանչիւրդ ձեր պարտքը և խաղաղութեամբ կացէք »:

Միաբանութեան անդամները մի առ մի համբուրեցին Վեհափառի աջը և դուրս եկան միւս դահլիճը, սպասելու Վեհի դուրս գալուն: Վանքական գործերի հսկողութիւնը Վեհը յանձնեց Սինօզի աւագ անդամ Երեմիայ եպիսկոպոսին: Մէկ ժամ 45 րոպէին սկսուեցան զանգերի մեծահնչիւն ղօղանջիւնը: որ աղօթքի էր հրաւիրում պատրիարքի ուղևորութեան առթիւ, որը միաբանութեան և ժողովրդի ուղեկցութեամբ, առջևից ունելով խաչ և խաչուառով երգեցիկ խումբը, ընթացաւ դէպի տաճարը: Վեհափառը երկրպագելով սրբոց մասունքներին և ներկայ լինելով ճանապարհորդաց « Տէր ուղղեա՛ » աղօթքին՝ դուրս եկաւ տաճարից և նոյն կարգով, շրջապատող ամբօրի հետ դիմեց դէպի տաճարի արտաքին դուռը, ուր պատրաստ սպասում էին կառքերը: Մայրագոյն Պատրիարքը նստաւ կառք, իսկ նորան ուղեկցող Թադէոս արքեպիսկոպոսը, Գրիգոր եպիսկոպոսը և Սահակ վարդապետը նստեցին հետևեալ կառքի մէջ. նոցա եաւելց գնումէին կառքերով Վեհափառի մընացեալ ուղեկիցներն ու ճանապարհ դնող բազմութիւնը: Առ-

ջեւից ձի նստած ընթանում էին Երեւանի գաւառապետ Սիլիշն ու Քալանթարեանցը, յետոյ փոստ-հեռագրատան աստիճանաւոր Կօնկօշեվը. իսկ էջմիածնի գաւառապետը կառքով գնում էր կողքից: Վեհափառին ձի հեծած ճանապարհ էին դնում էջմիածնի գաւառապետի օգնականը, ուղեպահներին գլխաւորը հեծեալ կազակներով և բազմաթիւ չափարներով, նոյնպէս և Վաղարշապատի և շրջակայ գիւղերի բնակիչներ: Ընթացքը Վաղարշապատի փողոցներով խռնուած բազմութեան պատճառով՝ յամբողջ-հանդիսաւոր էր: Բայց հաճ գնացքը մօտեցաւ Երեւանի այգիներին: Հեռուից տեսնվում էին կառքեր, ձիաւորներ, հետեւակներ. Վեհափառի կառքը կանգ առաւ, այդտեղ դիմաւորեցին և ողջունեցին Երեւանի թեմակալի փոխանորդ Սուքիաս եպիսկոպոսը, Երեւանի ոստիկանապետը կազակներով, քաղաքագլխի պաշտօնակատարը՝ քաղաքային խորհրդի երկու անդամներով և Երեւան քաղաքի պատուաւոր անձինք: Քայլ առ քայլ՝ աւելի ու աւելի շատանում էր ժողովուրդը, գնացքը դանդաղանում էր, և Վեհափառի օրհնութեան կարօտ ամբողջ դիմումէին դէպի նորա կառքը: Զանգիի վերայի կամրջին մօտ կանգնած էին թուրք աղագբնակութեան ներկայացուցիչները, իրանց առաջնորդ ունենալով ոստիկանական աստիճանաւոր Սուլթանովին: Ամբողջ այնչափ շատացու. որ երբ Վեհափառը մօտեցաւ սուրբ Սարգիս աւագ եկեղեցին, արդէն կառքը հազիւ էր կարողանում առաջ գնալ: Հոգեւորականութիւնը խաչերով, խաչուառներով և երգեցիկներով կանգնած էր եկեղեցուն մօտ. Վեհափառը բարեհաճեցաւ կառքից դուրս գալ և սկսաւ հանդիսաւոր մուտքը դէպի եկեղեցին. Վեհափառը ամպովանու տակ էր, որ բռնած ունէին Երեւանի չորս պատուաւոր քաղաքացիք: Եկեղեցի մտնելու ժամանակ այնքան մեծ էր բազմութիւնը, որ ոստիկանութիւնը հազիւ էր կարողանում ճանապարհ բանալ. եկեղեցու պողոտան կանաչով ու ծաղիկներով լիքն էր, կարգ կարգ շարուած՝ հայ դպրոցների աշակերտներն ու աշակերտուհիք սփռում էին Վեհափառի առաջ պատուական ծաղիկներից կաղմած փնջեր: Վեհափառ Վաթուղիկոսը պատշաճաւոր աղօթքի և երգեցողութեան ներկայ լինելուց յետ եկեղեցում՝ դուրս եկաւ այնտեղից և խաչը ձեռքին դիմեց դէպի առաջնորդ:

դարան, ուր պատրաստած էր բնակարան Վեհափառի համար: Առաջնորդարանում նորան սպասում էր Երեւանի նահանգապետ Եալիկովը՝ Երեւան քաղաքի այլ և այլ հաստատութեանց կառավարիչների և Պարօից հիւպատոսի հետ (այն է՝ Երեւանի գիմնազիայի վերատեսչի, ուսուցչական սեմինարիայի վերատեսչի, ժանդարմի գնդապետի, նահանգական դատարանի պրօկուրօրի ժանդարմի ադիւտանտի, բատալիօնի ադիւտանտի և տեղական յունարաւան եկեղեցու աւագ քահանայ Գանբարովի հետ): Առաջնորդարանի դրան շէմքում կանգնած էր նահանգապետի աւագ աստիճանաւոր Մակիմսկի-խանը: Երբ Վեհափառ Կաթողիկոսը մօտեցաւ դրան շէմքին՝ առաջ եկաւ նահանգապետը և խաչը համբուրեց. Վեհափառը խայսկնքեց ժողովրդեան և մտաւ դահլիճը, ու ներկայացան նորան բոլոր պաշտօնատար անձինք: Վեհափառը կարճատեւ խօսակցելուց յետոյ նահանգապետի հետ՝ մտաւ իւր համար պատրաստած առանձնասենեակը, իսկ նահանգապետն ու նորան շրջապատող մարդիկ ցրուեցան:

Կարճատեւ հանգստութիւնից յետ Վեհափառը մինչև երեկոյեան 7 ժամը անընդհատ ընդունում էր քաղաքացիների ուղջոյնները, առանձին խումբերով: Միւս օրը, Սեպտեմբերի 12 ին, վաղ առաւօտուանից շարունակուեցաւ քաղաքացիների ներկայանալը. և օրհնութեան արժանացան նաև թուրք հոգևորականութեան ներկայացուցիչները և մահմետական ուսումնարանի աշակերտները, որոնք ներկայացան իրանց ուսուցիչ Միրզա Կեսաումի հետ: Թուրք տղայք երգեցին Միրզա Կեսաումի ի պատիւ ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի յօրինած երգը: Վեհափառը, շնորհակալութիւն յայտնելով ուսուցիչին՝ բանախօսութիւն արաւ լուսաւորութեան օգուտների մասին և պատուիրեց տղայոց քաղցրեղէն բաժանել: Միւսնոյն օր ներկայացան՝ հայ հոգևորականութիւնը, հայ հոգևոր թեմական դպրանոցի ուսուցիչները և աշակերտները որոնց Վեհափառը կարևոր խրատներ տուեց և անհրաժեշտ նկատողութիւններն արեց կրօնա-բարոյական կրթութեան գործը կանոնաւոր առաջ տանելու համար, և տղայոց բաժանուեցաւ քաղցրեղէն, 12 ժամին եկան Վեհափառի բնակարանը Երեւանի գաւառապետը և առանձին յանձնարարութեանց աստիճանա-

ւորը և յայտնեցին Վեհին, որ գննիրալ Նալիկովը իւր հիւրերով սպասում է Վեհափառին ճաշի: Վեհափառը վեց ձի լծած կառքով երկու շաթիրներէ թիկնապահուածքեամբ համարաջլ և հանդիսաւոր գնացքով, ուղեկից ունելով հայերի և ուրիշների անհամար բաղմուծիւնը ուղևորուեց դէպի նահանգապետի կացարանը, առջևից գնումէին, ոտտիկանատան ծառայողները: Նահանգապետի տան շէմքում դիմաւորեցին վայելուչ յարգանքով և այնուհետև շուտով ճաշից յետոյ Վեհափառը նոյն կարգով վերադարձաւ իւր բնակարանը, սկսաւ ընդունել հայերին, որոնց առաւօտ հերթ չէր հասել համբուրել Նորին Օծուծեան աջը: 4 ժամին նա ընդունեց ս. Գայիանեան օրիորդական ուսումնարանի աշակերտուհիներին և ուսուցչուհիներին, ստաց նոցա շատ հայրական խրատներ և մանուկներին քաղցրեղէն բաժանեց: Սեպտեմբերի 12 ին 8 ժամին Վեհափառը առանցնացաւ հանգստանալու և ընդունելու թիւնը դադարեց:

Սեպտեմբերի 13-ին առաւօտեան սկսուեցան Վեհափառի Երևանից դուրս գալու պատրաստութիւնները. 8 ժամին Ս. Սարգսի զանգակների հնչիւնը ծանոյց եկեղեցու գաւթում ժողովուածներին Վեհի դուրս գալը. Երևանի հայ ազգաբնակութիւնը չնայելով առաւօտեան վաղ ուղևորութեան, գլխաբաց յարգանքով սպասումէր վեհափառի դուրս գալուն. զազախներ, չափարներ, ձիաւորներ, կառքեր փակել էին գաւթի ժողովուորդը վրայ էր թափվում Վեհափառի աջն առնելու, որը գնումէր եկեղեցի, որտեղից կարճատև աղօթքից յետ Վեհափառը դուրս գալով նստեց կառք և սկսուեց ուղեգնացութիւնը: Կառքերը դանդաղ էին առաջ գնում, հայ եկեղեցիների զանգերը ղօղանջում էին քաղցր հնչիւնով. Երևանի բնակիչները առանց ազգութեան խորութեան հետևում էին գնացքին: Վաճառանցի հրապարակով անցնելու միջոցին Վեհափառին մօտեցաւ Երևանի նահանգապետը, որ Մակինընկի խանի հետ սպասում էր նորան, Վեհափառը հրամայեց կառքը կանգնեցնել, հրաժարական ողջոյն տուաւ գննիրալ Նալիկովին, և ծանր քայլով շարունակուեց գնացքը Աստաֆեիվսկի փողոցով: Այս երկար փողոցի ծայրին վեհափառը խաչակնքելով ժողովրդեան օրհնեց նոցա և արձակեց իւր բարեպաշտ հօտը: Քանաքեռում վեհափառը կառքը կանգնե-

ցրեց, որ համբուրէ հոգեւորականութեան մատուցած Խաչը՝ Տեղական և շրջակայ գիւղերի բնակիչները մատուցին Վեհափառին աղուհաց: Այնուհետև ճանապարհին մեծ ու փոքր ուղեւորում էին Վեհափառին: Ելեար իջեանում աղ ու հաց ընդունելով Վեհափառը առաջ գնաց դէպի սուխոֆօնդանի իջեանը, ուր ճաշ էր պատրաստած: Բայց ահա հեռուում երևանի ու նորբայազիզի սահմանի վերայ ձիաւորներ երևանցին, նշանազգեստները փայլեցին, նոր բայազիզի գաւառապետ Սիմէօնեհիսն երևաղ բազմաթիւ հեծեալներով: Վեհափառը հրամայեց կառքը կանգնացնել, գաւառապետը, նորա օգնական Մելիք Ղափլանուր և ուղեւորութեան տնօրէն (ДМСТВН-ЩОЛНИ НАЧАЛЬНИК) ներկայացան և Արալիս գնացող հարիւրաւոր կազակներ թնդացրին բարձրաձայն «կեցցէ»: Վեհափառի կառքը շարժուեցաւ և ճանապարհորդութիւնը շարունակուեցաւ՝ 11¹/₂ ժամին վեհափառը հասաւ Սուխոֆօնտանի իջեանը, ուր մալականների տների կտուրները զարդարուած էին երկնեան գոգ դրօշակներով: Իջեանի մուտքի մօտ կանգնած էին շրջակայ գիւղերի հայերն ու մալականները, որոնք իւրաքանչիւրն առանձին մատուցին վեհափառին աղուհաց, իջեանը զարդարուած էր ծաղիկներով, դրօշակներով, իսկ իջեանի սենեակները ճոխ զարդարուած էին գորգերով: Վեհափառը այդտեղ իսկ ներկայացող հոգեւորականութեան պատրաստած ճաշը վայելելով շարունակեց ճանապարհը դէպի հեռեեալ իջեան: Ճանապարհին ժողովրդի բազմութիւնը հետզհետէ աւելանում էր. երևեցան նաև տէգերով զինուորուած քրդերը ճանապարհին հանդիպած գիւղերի տների կտուրներին ծածանումէին յանպատրաստից ձևացրած դրօշակներ: Ահա երևեցաւ Ախտայի կայարանը, որ ներկայացնում էր մի փունջ, Վեհափառի նշանադրօշմով (ВЕНЗЕЛЪ). երբ վեհափառը կանգ առաւ, հնչեցին շրջակայ գիւղերի հայ բնակիչների ողջունի աղաղակները և պահնորդ չափարների «կեցցէ» ները: Վեհափառը մօտեցաւ մալականների և հայերի կողմից աղուհաց կրող սեղաններին, օրհնեց բնակիչներին և ամբողջ գաւառը, ընդունեց քահանաներին, և շուտով կառք նստաւ, որպէս զի Ելենովկա ժամանէ այնտեղ գիշերելու: Քրդերը, որոնք վեհափառի կառքի ետևից արշաւում էին, ա-

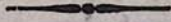
ուանձին եռանգով սկսեցին զանազան թուխքներ և ձիախաղեր անել:

Ելենովկայում՝ օթևանը պատրաստած էր խճուղու կայարանի շինութեան մէջ, որ գեօգչա լճի ափին է կառուցաց: Ամբողջ շինութիւնը նոյնպէս ծաղիկներով էր զարգարուած: Կախած էին բազմազոյն լապտերներ և հրախաղներ էին պատրաստած: Այդ տեղ վեհափառին դիմաւորեցին նորբայազիդի հոգևորականութիւնը և պատուաւոր անձինք, որոնք առաւօտուանից եկած էին նոր բայազիդից, որը 30 վերստ հեռու է գտնվում Ելենովկայից: Վեհափառը ընդունելով հոգևորականութեան և քաղաքացոյ ողջոյներն ու ճառերը, տարածած գորգերի վերայից անցնելով մտաւ շինութեան ներսը: Ամբօխը ներս թափուեց և վեհափառի առաջ փռուեցաւ, որ ջերմագին օրհնեց ամենքին: Եզիդների ցեղից երեք քրդեր ծունկ չոգեցան, սողալով մօտեցան վեհափառի գարշապարին և սկսան համբուրել նորա ոտներն ու ձեռքերը: Վեհափառը շատ մխիթարական խօսքեր ասաց նոցա . . . Ետևով նորանից յետոյ սկսաւ լուսավառութիւնը, գիշերը հանգարտ էր, լիճը հայելու տեսք ունէր, իսկ վառուող լապտերներն ու հրավառութիւնը տալիս էին գիշերուան՝ երևակայական, բանաստեղծական կերպարանք. տեսարանը հրաշալի էր: Նոր բայազիդացիները պատրաստել էին ճոխ ընթրիք և փառաւոր հիւրասիրութիւն արին: Սեպտեմբերի 14 ին առաւօտեան 8 ժամին վեհափառը Ելենովկից դուրս գնաց՝ Սեանայ լիճը գեղեցիկ էր, օրը պարզ էր և տաք, ուստի և գնացքը լճի ափին փառաւոր էր: Սեանայ վանքի հանդէպ լճի ափին շարուել էին վանքի միաբանութիւնը, վեհափառը մօտեցաւ միաբանութեան, հարցուփորձ արաւ ամենքին, խրատներ տուաւ նոցա, յորդորելով ամենքին իրանց ուխտին հաւատարիմ մնալ և սրբութեամբ կատարել վանքի կանոնները: Ապա շուտով գնացքը հասաւ Սիմեօնովկա կայարանը, որից ոչ հեռու վեհափառին դիմաւորեց Ղազարու գաւառակի ճանապարհների գլխաւոր Ղազարեանցը իւր հեծեալներով: Սիմեօնովկայ իջեանն էլ զարգարուած էր դրօշակներով: Մալկանները ալ ու հաց մատուցին Վեհափառին և սրտագին օրհնութիւն ընդունեցին: Այդ տեղ Սիմեօնովկայում՝ նսրին Օծութիւնը կանչեց իւր

մօտ գաւառապետին և նորա օգնականին, շնորհակալութիւն յայտնեց նոցա ճանապարհների օրինակելի կարգապահութեան և նոցա գործունէութեան համար, և գնահատելով նոցա ջերմեռանդ վերաբերուիլը դէպի իրանց պարտականութիւնները, առաջարկեց նոցա յետ դառնալ, որին աւելացրեց, թէ նա չէ մոռանալու նոցա ծառայութիւնը: 10¹/₂ ժամին Վեհափառը սկսաւ իջնել դէպի Գիլիջան, ուր պէտքէ ճաշ վայել էր: 12 ժամին վեհափառը իջեալնեց ճարտարապետ Եարալեանցի մօտ, և այդ տեղ գիմնաւորեցին նորան Տիխիսուռ տուաջնորդ Արիստակէս եպիսկոպոսը և Ալէքսանդրապօլու յաջորդ Գրիգորիօ եպիսկոպոսը, բակում պաշտօնազգեստ հագած կանգնած էին տեղական հիւանդանոցի բժիշկ Քալանթարեանցը, անտառապետ կամարականը, ճարտարապետ Սիմէօնեանցը և ճարտարապետ ճանապարհների հաղորդակցութեանց՝ Եարալեանցը: Վեհափառը ճաշելով այնտեղ՝ օրհնեց հիւրասէր տանտիրոջ և տանտիկնոջ և հիւրերին, և երկու ժամին պատուիրեց կառք բերել: Այդ տեղ իսկ Վեհափառը շնորհակալութիւն յայտնեց Երեւանից իրան ուղեկցող աստիճանաւոր Կօնկօշիկին և Քալանթարեանցին և արձակեց նոցա: Եկաւ տեղական փօստ-հեռագրատան կառավարիչ Բագրաձէն և յայտնեց թէ կառքերն արդէն պատրաստեն: Վեհափառը կառք նստաւ և առջևից ունելով փօստ հեռագրատան աստիճանաւորի կառքը, բազմաթիւ թիկնապահներ և Ղազախի բնակչաց խումն բազմութիւնը՝ ուղեւորուեցաւ դէպի Քարվանսարայ գիշերելու այնտեղ, ուր հասաւ երեկոյեան 5 ժամին: Քարվանսարայում Վեհափառին ներկայացաւ Ղազախու գաւառապետի օգնական Միխայիլը: Վեհափառի համար տեղ էր պատրաստած տեղական հայոց դպրոցում, որ շատ սիրուն զարդարած էր թէ արտաքուստ և թէ ներքուստ: Երեկոյին լուսավառութիւնը կար և ճօխ ընթրիք էր պատրաստած:

Սեպտեմբերի 15 ին առաւօտեան վաղ նորին Օժութիւն դուրս եկաւ Քարվանսարայից, տեղական հոգեւորականութեան ուղեկցութեամբ: առջևից գնում էին աստիճանաւոր Բաքրաձէն և գաւառապետի օգնական Միխայիլը: Երբ հասաւ Ղազախ՝ վեհափառի կառքին մօտեցաւ գաւառապետ իշխան Քարխանսիլը իսկ յետոյ ներկայացան Ղազախի գաւառի քա-

Հանայք և քաղաքի պատուաւոր անձինք: Թէ քաղաքի և թէ շրջակայ գիւղերի բնակիչները համբուրեցին Վեհափառի աջը: 10 ժամին Վեհափառը գաւառապետի և բազմաթիւ թիկնապահների ուղեկցութեամբ բարեհաճեցաւ հասնել Աղստաֆա, ուր սպասում էր Վեհափառին Գանձակի յաջորդ Գրիգորիս վարդապետը Գանձակ քաղաքի պատգամաւորութեան հետ: Վեհափառը ընդունելով վարդապետին և պատգամաւորութիւնը, հրամայեց ճանապարհը շարունակել մինչև երկաթուղու կայարան, ուր բարեհաճեցաւ նախաճաշել: Այս տեղ Վեհափառը տեսակցելով իշխան Թարխանեանցի հետ հրաւիրեց իւր մօտ գանձակեցիներին հարցուփորձ արաւ նոցա իրենց վիճակի մասին, օրհնեց նոցա և արձակեց: Ճիշտ 12 ժամին կայարանի կառավարիչը յայտնեց Վեհափառին, թէ պատրաստուած է առանձին գնացք. Վեհափառը մտաւ երկաթուղին և սա առաջ շարժուեց: 3 ժամին 5 ըոպէին նորին Վեհափառութիւնը բարե յաջող մտաք գործեց Թիֆլիզ:

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՖԼԻՉԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԻՆ

Ամսոյս 10-ին, առաւօտեան 9¹/₄ ժամին Վեհափառ Հայրապետը պատուեց Ներսիսեան Ազգային Հոգևոր գւրդանոցը իւր շահաբեր այցելութեամբ: Նորին Օծութեան ուղեկից էին տեղակալ Թադէոս Արքեպիսկոսը, վիճակաւոր Առաջնորդ Արիստակէս Արքազանն և գաւազանակիր Սահակ վարդապետը:

Դպրանոցի գաւթում՝ մուտքից սկսած՝ երկու շաբթով կանգնած էին ուսուցիչները, որոնց նորին Վեհափառութեանը ներկայացրեց Դպրանոցի տեսուչ Սարգիս Ք. Բէգնաւարեանը և մատոյց հետեւեալ յայտարարութիւնը:

ՁԵՐԴ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԱՍԶՆԱԿԱՏԱՐ ՀԱՅՐԱԳԵՑ

Ամենհայատակօրէն յայտ առնեմ Վեհափառ Տէրութեան Չերով, թէ ընդ բարձրագոյն հովանեաւ Չերով ի Դպրոցիս ուսանին՝ ի միում՝ նախակրթական և ի վեց հիմնական դասարանս՝ 365 աշակերտք, ռաշխեալք ի

մետասան սենեակս: Նախակրթարան, առաջին, երկրորդ և երրորդ դասարանք ունին զմի-մի զուգընթաց դասարանս: Թիւ որդեգիր աշակերտաց է 19 առ ժամս: Թիւ դասատուաց և այլ պաշտօնատար անձանց քսան և հինգ, յորս են չորս վերակացուք, մի աւագ վերակացու կամ օգնական տեսչի, գրագարանպետ մի և բժիշկ մի: Յեօթնեկի աւանդեալ լինին դասք 393 յամենայն դասարանս: Օրական դասք ի նախապատրաստակաւնի լինին 4 և 5, իսկ ի միւս գասարանս 5 և 6: Առանդին առաւելոյ՛ ըստ ծր-բնի:

Այնուհետև Արքազան Աաաջնորդը պատիւ ունեցաւ ներկայացնելու հոգաբարձութան անդամներին, որոնց ուղեկցութեամբ նորին Վեհափառութիւնը մուտ գործեց Դպրանոցի մեծ գահլիճը, ուր շարուած էին բոլոր աշակերտները, և օրհնելով նոցա, բազմեցաւ բազկաթուռի վերայ: Երգեցիկ խումբը այդ միջոցին ներդաշնակ հնչեցրեց «բաբէ» երգը: Այնուհետև հ. տեսուչը արտասանեց մի համառօտ ճառ:

Յետոյ հայր տեսուչը առաջ գնալով դէպի Վեհափառը, ծընկաչոք համբուրեց նորին Աբրութեան աջը: Երգեցիկ խումբը դարձեալ երգեց և ապա հիւ՛գերորդ դասատան տշակերտներին մէկը կարգաց հեռեալ ուղերձը:

Ի ՀԱՆԴԻՍ ԳԱԼՍԵԱՆ Ց. Ց. ՄԱԿԱՐԱՅ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ
ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ Ի ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐԱՆՈՑ

Ի ԴԻՄԱՅ ԱՇԱԿԵՐՑԱՅ ՈՒՂԵՐԾ:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՑԷՐ.

Մեծ են բերկրանք և հրճուանք արտից մանկաւոյս. որ արդ պար զՔև առեալ կամք. զի Հայրդ հանուրց Հայկազանց, որ ի հեռաստէ զմեզ խնամէիր, արդ ելեր մեզ յայցելութիւն: Աչ երբէք կարացեն բանքս թո՛թովանաց զմեծ խնդութիւն աշակերտացս Մեծին ներսիս յայտ առնել:

Քիրան, զոր հեղերդ ի նպաստ Հայկազեան մանկաւոյս, հորդեալ մեզ ռահ ի կրօն և յիմաստ և Աջդ օրհնութեան, որ ի վերայ մեր տարածեցեր առ ի խնամել զմեզ, երախտապարտ կացուցանեն զմեզ առաջի Ցեառեդ, իսկ գալուստ Մեծի Հորդ մեզ յայցելութիւն զանցուցանեն իսկ զշափ երախտեացն:

Վեհափառ Հայր, արդ ի գալստեանդ օրհնեալ զմեզ օրհնութեամբ Մեծին Գրիգորի Լուսաւորչի, զի մարթոսացուք մեք իջմամբ Արքայ Հոգւոյն որդիք արժանաւոր լինել Ցեառեդ մերում և յոյսք եղեալք ի վերայ մեր. կատարեսցին ի արիտուր այդչափ երախտեաց Գոց և նախորդացդ:

Իսկ մէք, եղբարք համօրէն, մաղթեսցուք ի Ցեառե՛կ կենդանութիւն

Հօրս մերում ՄԱԿԱՐԱՅ Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի. զի կեցցէ նա յաստիս ամս բաղումս ի խնամել և յօրհնել զմեզ ի բարգաւաճանս ազգիս:

Դասչի՛ճը կրկին թնդաց աշակերտների երգով և յետոյ Նորին Վեհափառութիւնը բարեհաճեց ազգու բանախօսութեամբ ցոյց տալ ներ. Դպրանոցի նշանակութիւնը և այն նպատակները, որ պէտք է իրագործեն պատուարժան Հոգաբարձուք և շնորհալի ուսուցիչք: Յետ այսորիկ Սրբազնագոյն Կաթողիկոսը բացատրեց այն կապը, որ ծխական ուսումնարանները ունին ներսիսեան Դպրանոցի հետ, և վերջինիս կոչումը գիտութեամբ և պարկեշտ վարք ու բարքով օժտուած աշակերտներ պարաստելու Ս. Էջմիածնի ճեմարանի համար: Վեհափառը յայտնեց իւր վիշտը, որ այս տարի ուսումնաւարտ աշակերտներից ոչ մէկը չէ ընդունել Ազգիս բարձրագոյն ուսումնարանական Հաստատութիւնը—ձեմարանը:

Ապա Նորին Վեհափառութիւնը, այցելելով դպրանոցի հիւանդանոցը, գրադարանը և ննջարանները բարեհաճեց դպրանոցի վարչութեան մի քանի ամենակարեւոր ցուցմունքներ անել նոցա բարելաւ պահպանութեան մասին:

Ժամի 10¹/₂ Նորին Օծութիւնն բարեհաճեց այցելել Ս. Գայիանեան Հայ օրիորդաց դպրոցը: Մտնելոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ գաւթում Նորին Վեհափառութեանը դիմաւորեցին դպրոցի վարչութեան անդամներն: Օրհնելով պատշգամբի վերայ շարուած ուսուցիչներին և ուսուցչուհիներին, որոնց մի առ մի բաղք ունեցաւ ներկայացնելու Նորին Օծութեանը դպրոցի տեսչուհի օր. Գայիանէ Քալանթարեանը: Վեհափառ Կաթողիկոսը բարեհաճեց մտնել դասչի՛ճը, ուր շարուած էին աշակերտուհիք: Աշակերտուհեաց խումբը երգեց «բարէ» երգը, երգից յետոյ դպրոցի Հայոց լեզուի ուսուցիչ պ. Յ. Նազարեանը կարգաց հետեւեալ ճառը:

ՎԵՉ ԱՌԱՌ ՏԷՐ.

Վեհ ու վսեմ է այս օրս դպրոցիս համար, որ ահա երջանկացած է իւր անշուք յարկի տակը Վեհիդ շնորհաբեր գալստեանը արժանանալով Թեպէտ մի փոքրիկ դպրոց շատ աննշան անդ է բռնում ազգայնութեան այն

մեծ գործում: որի կառավարութեան ղեկը գրուած է Գերագոյն Անկախ-
 ըրիչ Ս. Աջի մէջ, սակայն՝ քանի որ անծիր ու անծայր ուղիխնոսներն էլ
 մանր կաթիլներէց են գոյացած, — սոյն դպրոցն էլ յանուն այն հարիւրաւոր
 գպրոցների, որոնք տարածուած են ի սփիւռ, Հայաստանեայց աշխարհիս և
 որոնց՝ հանգամանքների բերմամբ վիճակուած չէ ազգի ամենամեծ և սրբա-
 փայլ Հիւրիդ՝ ընդ նմին և ազգապետիդ անձկալի տեսութիւնը վայելել, —
 սրբազան պարտականութիւն է համարում իւր անսահման բերկրութիւնը
 յայտնել հայ դպրոցների և առհասարակ հայ գպրութեան ԱԵՏ Գլխիդ:
 Ի այց մեր դպրոցը նաև այն կողմից է բաղդաւոր, որ ո՛չ միայն ուրիշ հա-
 րիւրաւոր դպրոցների պէս գտնուում է ԱԵՏափառութեանդ բարձրագոյն
 հովանաւորութեան ներքոյ, այլ և այն կողմից, որ սորա հիմնաքարը դըր-
 ուած է Քո սրբազան աջով: Առաջնորդական աջդ գոյութիւն տուեց սորան.
 Թող ուրեմն Հայրապետական Աջդ զօրացնէ ու մշտնջենաւորէ այդ գոյու-
 թիւնը: Մի տարի ևս, և ևհա՛ս Հայ Օրիորդաց դպրոցներից ամենահներից
 մէկը՝ Ս. Գայիանեան ուսումնարանը պէտք է մանի իւր կեանքի քսանե-
 րորդ դարեշրջանը. քսանամեայ պատկառելի հասակը պէտք է ակնածելի
 կացուցանէ սորան յաչս ամենեցուն:

Աստուածընախը Հայրապետ, Եկեղեցին է՝ ասում ենք անդադար, այն
 խարխիւր, որի վերայ պէտք է փարի Հայութիւնը՝ նորանում իւր փրկու-
 թիւնը գտնելու համար. եկեղեցին է, միշտ լուում է, այն լաստափայտը,
 որ Հայութիւնը պէտք է հասուցանէ անքոյթ և խաղաղ նաւահանգիստը.
 սակայն չպէտք է մոռանանք, իհարկէ որ եկեղեցւոյ նախագաւիթն էլ դպրոցն
 է: Դա մի նուիրական գործարան է, որ փոխ առ փոխ նոր նոր անդամներ է
 ուղարկում եկեղեցւոյ Ս. ծոցը. և ո՛րքան թարմ ու խելացի մտքերով են
 լինում առգորուած այդ ընծայեալները, ո՛րքան ազգային է եղած այն կա-
 ղապարը, որի մէջ ձուլուած են այդ նոր ընծաները, և ո՛րքան ջերմ է եղած
 այն բովբը, որի միջով անցել զտուել են դոքա, — այնքան և երաշխաւորու-
 թիւն կայ, որ Եկեղեցին՝ այդ բառի կրօնական նշանակութեամբ պէտք է
 աւելի անդրդուելի ու անսասան մնայ, պէտք է աւելի հաստատուն հիմք
 ունենայ Հայութեան բոլոր խաւերի մէջ, և որ նշանաւորն է՝ եկեղեցին
 Հայութեան սիրտը իւր պատուանդանը պէտք է շինի:

Յետ եկեղեցւոյ ս. աւազանի, որի մէջ վերստին ծնանում է Հայութիւնը՝
 զՔրիստոս զգենով, դպրոցը երկրորդ աւազանն է, որտեղ ընկղմուողը՝
 նման հնոյն Սելուլամի աւազանի՝ քրիստոնէութեամբ ստացած Հոգւոյն Սրբոյ
 շնորհները շահեցնում ու բազմապատկում է ուսուցչի հետ ուսանողի ու-
 նեցած մտաւոր տուր և առի մէջ:

Ի մի բան ապրելով դպրոցում՝ գրկած ունինք Եկեղեցին, Ժամանակ է
 արդէն, որ դպրոց, ու «եկեղեցի» բառերը երկու միմեանցից անբաժան
 գաղափարներ յղացնէին մեր մէջ. վասն զի առանց եկեղեցւոյ, առանց
 եկեղեցւոյ վարդապետած բարոյական սկզբունքների դպրոցը, և առանց
 դպրոցի ընծայած լուսամիտ անգամների եկեղեցին, — մէկը առանց միւսի՝

Հայի գոյութեան, Հայի յառաջագիմութեան համար մի զգայի գառարկութիւն է ներկայացնում:

Այս է ահա՛ որ քաջապէս ըմբռնելով՝ արթուն Հովուապետը՝ Ս. Լուսաւորչի Գահը բարձրանալու օրիցդ ի վեր գպրոցն է եղած Բո ամենամեծ հոգացողութեան առարկան, Հայրապետութիւնդ այդ նկատմամբ շատ տխուր ակիզքն ունեցաւ. սակայն ս. Սահակների և ներսէսների արժանաւոր Յաջորդի՝ Հայրապետական Գաւազանը առաւել ծանր պարագաների մէջ ձեռք առած լինելով՝ արգեամբ ցոյց տուիք, որ ազգը ի գէմն իւր հաղարտոր մանկանց՝ զուր չէ իւր փրկութեան ապաւէնը իմաստուն կառավարութեանդ և հզօր Աջիգ մէջ որոնում: Հազարաւոր մանկանց առաջը տարիուկէս փակ մնացած դպրոցների դռները Վեհիգ եռանդուն ջանքերով բացուեցան, բանայով իրանց ետեւից ազգային ոգւով ապրելու կեանքի դռները: Այդպէս ահա՛ երբ ազգի Հայրապետը զոյգ ընդ . եկեղեցի, բառին առաջին անգամ արտասանեց «գպրոց, բառը, այն ըուպէից նա լուծեց Հայի գոյութեան հարցերից ամենագծուարինը, այն վայրկենից արդէն գծողրեց նա այն ուղին, որ կողմը պէտք է ազգը ուղղէր իւր քայլերը՝ իրան շրջապատող թանձր խաւարի մէջ լուսոյ ջահը գտնելու համար:

Վեհագոյն Հայր, ազգային տան լուսաւորութեան ջահը կազմող կայծերից մէկն է ահա՛ որ պահում է իւր մէջ սոյն դպրոցը: Վառ է, բորբոքէ՛, ուրեմն, այդ կայծը Բո «աստուածային կայծակներով»: Վասն զի «ճրագ է բան Բո ոտից մերոց, և լոյս տայ շաւղաց մերոց»:

Վեհափառ Հայրապետը՝ օրհնելով դպրոցի ստաներին և նորա մէջ գործող անձանց, յիշեց, որ Ս. Գայիամեսան դպրոցը իւր ներկայ վիճակով պարտաւոր է մի խումբ ազնիւ երիտառարդների աշխատութեան, որոնք թէեւ զուրկ էին նիւթակիսն միջոցներից, բայց իրանց յոյսը Բարձրելոյն վերայ դնելով հիմնեղին սոյն դպրոցը, սր մինչև այժմ շարունակում են համերաշխութեամբ և սիրով կառավարում են:

Այնուհետև դպրոցի երկու աշակերտուհիք ներկայացրին նորին Վեհափառութեան աշակերտուհեաց ձեռադործը՝ «Նորհրդաւոր ընթրիք» պատկերը, որ պեղեցիկ սսկեզօծ շրջանակով էր պատած: Դպրոցի տեսչուհին ինդրեց ընդունել այս ձեռագործ պատկերը ի յիշատակ անմոռանալի այցելութեան նորին Արքութեան: Վեհափառ Տէրը բարեհաճեց ընդունել այդ պատկերը: Նորին Օծութիւնը, ուղղելով իւր խօսքը տեսչուհուն, պատուիրեց նորան զարգացնել աշակերտուհիների մէջ համեստութեան զգացմունքը և տնարարութեան սկզբունքը, որպէս զի պիտանի զաւակներ լինին իրանց ծնողաց և հասա-

րակութեան: Ապա հարցնելով, թէ ինչ ծրագրով է կատարվում գոսատուութիւնը դպրոցի մէջ և ստանալով պատասխան թէ այն, որ ինքն բարեհաճել է հաստատել ի գործադրութիւն բուլոյի հայոց ծխական դպրոցների, Վեհափառ Հայրը պահպանելով օրհնեց աշակերտուհեաց և 25 բոլոր այցելութիւնից յետոյ թողեց դպրոցը:

Ժամի 11 - ին Նորին Վեհափառութիւնը բարեհաճեց այցելել Մարիամեան—Յովնանեան վարժարանն:

Վարժարանի ծառագարդ և ընդարձակ բակում, դարպասից սկսած մինչև տան մուտքը, երկու շարքով կանգնած էին ցանկալի Հիւրին ակընկալու - մի կողմից իշխանուհի Արդութեանց մայրապետը՝ կուսանաց հետ միասին, մյուս կողմից՝ ուսուցիչներն և վարժուհիները:

Վեհափառ Հայրապետը վարժարանի գաւիթը մտաւ թէ չէ, կոյսերը մօտեցան Նորին Սրբութեան Աջը համբուրելու. նոյնն արին ուսուցիչներն և վարժուհիները, որոնց անուններն այդ միջոցին մի առ մի Նորին Վեհափառութեան ասելուն պատիւ ունեցաւ ուսումնարանի տեսուչ Պ. Փ. Վարդանեանը:

Այնուհետև Վեհափառ այցելուն առոյգ առոյգ քայլերով բարձրացաւ վարժարանի երկրորդ յարկը, ուր մեծ սրահի չորս պատի երկայնութեամբ տողուած էին դպրոցի սանիկները: Դոքա Օժեպլ Հիւրին նշմարելուն պէս հնչեցրին օդը «բաբէ» երգով, և Նորին Սրբութիւնն ամենքին օրհնութիւն շնորհեց:

Գեղեցիկ էր այդ տեսարանն և մի հանճարեղ վրձինով կտաւի վրայ գրողմուկելու արժանի: Ալեղարգ Հայրապետն իւր օրհնասփիւռ Աջը մեկնած և շուրջանակի իւր տեսութեան կարօտ՝ խնդութիւնից և բերկրանքից սրտատրոփ հայ մանկաբն:

Սրահից Վեհափառն անցաւ պատկերազարդ գահլիճն և հաճեցաւ կարմիր սեղանի առջև բազմել, հրաւիրելով նստել և մայրապետին: Երգը լռեց:

Այդ միջոցին դպրոցիս վարժուհի և նախկին աշակերտուհի օր. Ազնիւ Յակոբեանը հետևեալ սրտառուչ ուղերձը կարգաց Նորին Օժութեան:

ՄԻՐԱԶՆԱՍՈՒՐԻ ԿԱՅՐԱԴԵՏ

Ուրախ է և երջանիկ Մարիամեան Յովնանեան ուսումնարանս, որ արժանանումէ, այսօր, վայելել Ձերդ Վեհափառութեան, Ամենայն Հայոց Սրբազնազոյն Կաթողիկոսի բարեսէր և շնորհաբեր այցելութիւնն. և ահա այսու աղագաւ այս կրթական մեծ յարկին տակ յաճախող մեր ամենքիս զգացած սրտազին և անպատմելի ուրախութիւնն ու ցնծութիւնը, ահաւասիկ չեմ վստահանում սփռել յոտս Ձերդ Վեհափառութեան ի գիմաց վարժարանիս:

Այսօրուայ քաղցր յիշատակի հետ միասին անջնջելի պիտի մնայ մեր սրտերում 1886 ամի Սեպտեմբերի 1ը, երբ բացուեցան կրկին մեր առաջ Հայ ուսումնարանների դռները, որոնք մի յայտնի ժամանակ փակուած մնալով խոր տխրութեամբ էր համակել իւր խեղճ սաներին, նոցա վերաբացման սրտատրոփ և անհամբեր սպասում էր հայ մանկտին, Ձերդ Վեհափառութեան հայրախնամ ջանիւք և աշխատութեամբ էր միայն, որ յաջողուեց մեզ ունենալ կրկին մեր ուսումնարանները, Ձեր Վեհափառութեան շնորհիւն էր, որ կրկին կենդանութիւն ստացան այս լուսոյ տաճարները: Ուստի մեր այս արտասովոր ուրախութիւնը, որ փայլումէ ամենիս երեսին, աղերսումներ. Ո՛վ Վեհափառ Տէր, բարեհաճեցէք ընդունել իբրև մի անկեղծ հաւաստիք մեր երախտագէտ զգացմունքների, Ձեր Հայրապետական այն մեծ խնամքն ու հոգացողութիւնքն, որ միշտ տածումէք բոլոր հայ ուսումնարաններին, ի թիւս որոց և սոյն ուսումնարանիս մասին, յաւիտեանս անջնջելի պիտի դրոշմուին հայ մանկաւոյ երախտագիտութեամբ զեղուն հոգւոյ մէջ:

Խոնարհելով երախտագէտ սրտով Ձերդ Վեհափառութեան առաջ, Ո՛վ Սուրբ Հայրապետ, խնդրում ենք որդիական սրտով բաշխել առատապէս ամենքիս, Ձերդ Հայրապետական Սուրբ Օրհնութիւնը, մեզ՝ ի քաջալերութիւն և ուսումնարանաց՝ ի յարատեւութիւն:

Իսկ մենք, ո՛վ պաշտօնակիցք և աշակերտուհիք, բարձրացնելով մեր ձեռքերը դէպի երկինք, խնդրեմք միաբերան Ամենակարողից, որ պսակէ նորին Վեհափառութեան ամեն ջանքն ու գործերը, երկար և խաղաղաւետ կեանք պարգեւէ նորին Սուրբ Օծութեան, յօգուտ Հայ ազգիս և ի պայծառութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Սկեղեցւոյ, ուսումնարանաց նորին և ուսանող մանկաւոյն:

Օրիորդի ճառը խոր տպաւորութիւն գործեց հանդիսականների վրայ և ակնյայտնի երևում էր, որ Վեհափառ ունկնդիրն էլ յուզուեցաւ Իրան ուղղուած որդիական երախտագիտութեան այդ անկեղծ ու ջերմ խօսքերից: Օրիորդի համար մեծ բաղձաւորութիւն էր, որ երբ նա իւր ատելիքն աւտրտեց, Վեհափառ Հայրապետը բարեհաճեցաւ նորան իւր մօտ կանչել:

օրհնել և ձեռքից թուղթն առնելով, հարցնել՝ «Ի՞նչդ ես գրել այս ճառը: Պատասխանն էր համեստ այս»:

Ապա թէ նորին Օժուժիւհնն ռտքի ելաւ և ասաց, թէ Մարիամիան — Յովնանեան ուսումնարանը հանգուցեալ Յովհաննէս Յովնանեանի գործն է, թէ նա իբրև հարուստ մարդ իւր կենդանութեան ժամանակ շատ բարիք կատարեց, յետ մահուան էլ մեծ գանձ թողեց ժառանգներին, բայց թէ իւր անունը միայն մի գործով կը յաւերժանայ մեր ազգի մէջ, և յատկապէս այս վարժարանով, որին Աստուած յարատեւութիւն պարգևէ: Այս հակիրճ բանախօսութեան Վեհափառը յարեց մի «հոգւոյն հանգուցելոյ» և մօտենալով ննջեցեալի կենդանազրին: Խորհրդաւոր լուսութեամբ երկար գիտեց նորա դէմքի գծիրը...

Դահլիճից չմիկնած Վեհափառը դարձաւ մայրապետին այս խօսքերով. «Վարժարանիս սուսումնական յառաջադիմութեան մասին վստահ եմ, որ ըստ սրժանդոյն կը հոգան ուսուցիչները, վարժուհիներն և տեսուչը. իսկ ձեզ յատուկ երեք բան եմ պատուիրում — շարունակ փոյթ տանել, որ աշակերտուհիները համեստ լինին, դորձասէր լինին, տնտես լինին»:

Յետոյ նորին Օժուժիւհնը դարձեալ մտաւ մեծ սրահն և ծայրէ ծայր անցնելով աշակերտուհիներէ երկար շարքերի առջև ից, կնքեց իւր այցելութիւնը «Պահպանելով» և հայրական օրհնութեամբ:

Վարժարանի արգոյ հոգաբարձուներից միայն մէկը բաղդ ունեյալ դիմաւորելու Վեհափառին ուսումնարանի շինութեան մէջ, և գա էր մի ծապատիւ պ. Յովհաննէս Խատիսեանը: Միւսն իրը, քաղաքից բացակայ լինելով, ներկայ չեղան ընդունելութեան հանդիսին:

Եւ ապա թէ 11½ ժամին մեր Վեհափառ Տէրը մեկնեցաւ Մարիամիան — Յովնանեան վարժարանից, թողնելով գորա բազմաթիւ սանիկների և խոնարհ պաշտօնեաների սրտի մէջ ամենաբաղքը յիշատակ, որ յաւիտեան անջնջելի կը մնայ:

Ժամի 12 ին մօտ, նորին Վեհափառութիւնը բարեհաճեց այցելել Ա. Նշան եկեղեցւոյ դպրոցը, որ գտնվում է Հայաստանի Բարեգործական Ընկերութեան հովանաւորութեան ներ-

քոյ և կառավարվում է այդ Ընկերութեան միջոցներով: Դրպոսցի պատշգամբի վերայ շարուած էին Ընկերութեան Վարչութեան անդամները, փոխանգամները և դպրոցի ուսուցչուհիները: Թեմիս Առաջնորդ Գերապասիւ Արիտակէս Սրբազան եպիսկոպոսը, որ մի և նոյն ժամանակ Ընկերութեան պատուաւոր Նախագահ է, ներկայացրեց Նորին Օծութեան Ընկերութեան Վարչութեան ատենապետուհուն իշխանուհի Կատարինէ Բէհբուլթեանին, որ իւր կողմից էլ ներկայացրեց Վարչութեան անդամներին, փոխ անգամներին և դպրոցի աւագ վարժուհուն և վարժուհիներին: Նորին Օծութիւնը մուտք գործեց դպրոցի դահլիճը, ուր արդէն շարուած էին դպրոցի աշակերտուհիները և երգում էին «Բարէ», երգը: Նրդից յետոյ դպրոցի աւագ վարժուհի օրիորդ Վարվաւէ Զոհրաբեանը բաղդ ունեցաւ ներկայացնել Ն. Օծութեան դպրոցում աւարտող աշակերտուհեաց, որոնք այժմ Ընկերութիւնից առանձին հիմնուած կար ու ձևի դպրոցում շարունակում են իրանց ուսումը, մասնագիտօրէն ուսանելով ձեռագործի բոլոր ճիւղերը: Մի և նոյն ժամանակ, այդ աշակերտուհեաց կողմից խնդրեց բարեհաճել ընդունել իբւր ընծայ նոցա ձեռագործի պտուղը՝ մի սիւնոց և մի բարձ: Սիւնոցը և բարձը սեւ թաւշեայ էին, որոնց վերայ մետաքսեայ թելերով գործուած էին շատ ներդաշնակ գոյներով ծաղիկներ և մէջը մի զամբել՝ լի ծաղիկներով: Նորին Օծութիւնը բարեհաճեց յայտնել, որ «ուրախութեամբ ընդունում է այդ ընծան»: Այնուհետև Նորին Օծութիւնը ցանկութիւն յայտնեց իմանալու, թէ որ թաղերից են գլխաւորապէս դպրոցի սաները և ստանալով պատասխան, թէ մեծ մասը նոցանից Հաւլաբարից և քաղաքիս յիտ ընկած թաղերից են, պահպանելով օրհնեց նոցա և Ընկերութեան անգամներին, որոնք մեծ եւ ուսնդով և ջանքով առաջ են տանում այսպիսի մի սուրբ գործ, որով առ յաւիտեան երախտապարտ են կայուցանում Թիֆլիզի քաւոր դասակարգի ծնողաց, տալով նոցա պիտանի զաւակներ: Այնուհետև Նորին Սրբութիւնը բարեհաճեց աչքի անցնել դասասաները և իմանալով, որ դպրոցը միայն երեք բաժանմունք ունի առանց զուգընթացների՝ Ընկերութեան միջոցների սղութեան պատճառաւ, յոյս սուաւ Վարչու-

թեանը եռանդով և աշխատութեամբ շարունակել իրանց գործըն, ասելով, որ միջոցներն իրանք իրանց կը գան, երբ Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը իրօք կը համոզուի Ընկերութեան կատարած սուրբ գործի կարևորութեան մէջ:

Սոյն այցելութեան միջոցին Ընկերութեան Վարչութեան ատենապետուհի իշխանուհի Բէհրութեանը այդ օրը իմանալով, որ նորին Օծութիւնը, նախընթաց, այն է կիւրակէ օրը նշոնակած է եղել ընդունելու իւր մօտ Վարչութեան անգամներին, որգիական ներողութիւն խնդրեց, որ թիւրիմացութեամբ զրկուել են նոքա այդ բազդից: Վեհափառ Տէրը ժպտալով պատասխանեց իշխանուհուն հետեւեալը. «ես, ի հարկէ, ներում են ձեզ, որ դուք չեկաք Ինձ մօտ, բայց Ինձ դուք չէիք ներիլ, եթէ ես չը գայի ձեզ մօտ»:

Վեհափառ Հայրապետի այցելութեան միջոցին ուսումնարանների շուրջը խոնուած էին բազմաթիւ արք և կանայք, որոնք անհամբեր փափագում էին նորին Սրբութեան Աջն համբուրել և օրհնութիւնը վայելել: Ամենքն էլ արժանացան իրանց բաղձանքին:

Միաբան Ս. Աստուածածնի եկեղեցւոյ Մեղրեցւոց Շուշի քաղաքի Բարեկ. Մինաս Քահանայ Մինաս Վարդապետեանց սկսած 1885 թուից ամ ըստ ամէ նուիրած է յօգուտ Մայր Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի և յանուն վանիցն սրբոց Յակովբեանց Երուսաղէմի հինգ հինգ ըուրլի, խոստանալով շարունակել զայն ցմահ իւր, որին Աստուած վարձահատոյց եղիցի:

ՊԱՅՏՈՆԱԿԱՆԲ

ՔԱՂՈՒԱՅՔ 80ՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՍԻՆՕԴԻ

Սեպտեմբերի 19 ին Ս. Սինօզն պատուիրեց Երևանայ հայոց Կոնսիստորիային արձակել Մրենոյ վանուց վանահայրութեան պաշտօնից տիրացու Յակոբն Ղազանչեանց իւր անընդունակութեան և անհօգ ծառայութեան համար և նորա տեղին նշանակել վանահայր Խժկոնի վանուց Յակոբ Վարդապետն: